

Depot bronzových artefaktů z Osvětiman (okr. Uherské Hradiště)

*The hoard of bronze artefacts from Osvětimany
(Uherské Hradiště District)*

*Jaroslav Bartík, Matěj Kmošek,
Klára Augustinová, Tomáš Merta*

Abstract:

In 2016, remains of a small bronze hoard were found in the central part of Chřiby Hills. The discovery was made during a systematic detection search at the edge of a forest road, therefore it cannot be excluded, that the depository found was not complete. In the base of a small hollow there were only five artefacts typologically consisting of three cast bronze circles of rounded rhomboid profile and two perforated sleeves twisted into a tube. Both typological groups are, from the point of view of their functional usage, and based on up to date finds context from graves and depositories, associated most often with decoration of clothes, clothes accessories or horse harness. However, both are also found as parts of belt sets. Dating of the hoard Osvětimany 1 is problematic as none of the surviving artefacts are chronologically very sensitive and that is the reason the find can only be dated approximately to the age of Urnfield Culture, reaching to the Early Hallstatt Period. Important information was gained by observing the position of the depository in the land. The hoard was placed in the ground on a slope of a hillock situated at the entrance to a narrowed valley, through which led an old path to the centre of Chřiby Hills, which further continued to South Moravian regions situated on the north west from them. The place is also at the border of two different country biotopes (heights region opened into the Lower Moravia Valley and a hilly terrain of Chřiby Hills), and close to a confluence of two rivers. Whether the purpose of storing of the hoard was motivated by any ritual, symbolic or practical reasons, it is sure that the chosen place refers to the way the Chřiby Hills were perceived as a unique ritual-sacral land.

Keywords:

Moravia, Chřiby Hills, hoard, Bronze Age, Early Iron Age

1. Úvod

Pohoří Chřiby tvoří dominantní přírodní bariéru mezi jižní a jihovýchodní Moravou. Oblast je však dodnes protkána soustavou komunikačních koridorů (k tomu např. MARTÍNEK a kol. 2014; OPRAVIL 2018), které bezesporu už od pravěku zprostředkovávaly pohyb lidí, zboží i myšlenek. Jedná se o zalesněný, výrazně členitý terén, jenž ve většině epoch staršího pravěku lákal člověka spíše než k osídlování, jako prostor subsistenčního či rituálně-sakrálního významu (např. depoty a monodepozita z časného eneolitu; MENOŠKOVÁ – FIKRLE – FRÁNA 2014; BARTÍK 2018a). Rozmach intenzivnějších sídlištních aktivit započal až v průběhu mladší, a zejména pozdní doby bronzové, kdy vzniklo v Chřibech hned několik fortifikovaných hradisek – např. Buchlovice–Holý kopec (HRUBÝ 1940; DOHNAL 1988, 30–31; NEKVASIL 1990; ČIŽMÁŘ 2004, 103; VAŠKOVÝCH 2008; 2009 ad.), Buchlovice–Modla (HANÁK 1932, 3; HRUBÝ 1948, 42; KOLBINGER – ŽIŽLAVSKÝ 1996; KOHOUTEK 2002; ČIŽMÁŘ 2004, 103–104), Roštín–Brdo (HRUBÝ 1948, 32; ČIŽMÁŘ – NEKVASIL 1973; DOHNAL 1988, 58–59; ČIŽMÁŘ 2004, 223–224) a Roštín–Hradisko (HANÁK 1933, 5; NEKVASIL 1975; 1982, 322; DOHNAL 1988, 59–60; 1989; ČIŽMÁŘ 2004, 224–225). Stablní osídlení většiny z nich pak přežívá ještě do starší doby železné, a některých (Buchlovice–Modla) i do doby laténské. K opětovnému zintenzivnění lidských aktivit (sídlištních – vznik nových hradisek, funerálních – mohylová pohřebiště, i rituálně-kulturních – ukládání depotů železných artefaktů) poté dochází až v průběhu raného středověku (např. ZELNITIUS 1933; HRUBÝ 1959;

Vojenští hejtmani na hradě Starém Světlově a uplatňování pravidel moravského landfrýdu v letech pohusitského interregna

The Military Captains at Starý Světlov Castle and the Application of the Rules of the Moravian Landfriede in the Years of the Post-Hussite Interregnum

Dalibor Janiš

Abstract:

The study focuses on the issue of the activities of military captains and their combat (mercenary) companies in the period after the end of the Hussite wars on the example of the Moravian castle (Starý) Světlov. The castle was acquired by King Sigismund during the Hussite wars, and was later stopped by military captains. The study identified some of the holders of the castle (military captains) and their ties to the Kingdom of Hungary. The mechanisms of protection of land peace and security in the post-Hussite period and the role of castles in the application of the rules of the Moravian Landfriede were pointed out.

Keywords:

Moravia, nobility, war, the Middle Ages, Landfriede

Problematika bojových družin v českých zemích byla důkladněji zpracována zejména pro předhusitské a husitské období, a to zejména zásluhou historika Františka Hoffmanna (1920–2015). Na základě analýzy popravčích a psaneckých zápisů vedených královským městem Jihlavou (které také edičně zpřístupnil) a o něco starší popravčí knihy pánů z Rožmberka se mu podařilo vykreslit obraz bojových a lapkovských družin, které působily zejména v široké oblasti pomezí Čech, Moravy a Rakous (HOFFMANN 1975; 1976; 1986; 1987; 1994; HOFFMANN /ed./ 2000; KALNÝ /ed./ 1993). Bojové družiny však dle svědectví dalších pramenů působily i v jiných částech Čech a Moravy, a jedná se tak o fenomén, který nebyl lokálně omezen a má své četné analogie také v pozdně středověké západní Evropě (RÖSENER 1982; KAUFMANN 1993; ZMORA 1997).

První husitská válka (1419–1434) s sebou přinesla velké množství bojovníků z řad neurozených mužů i nobility, kteří hledali své další uplatnění. Žoldnéri z českých zemí byli často najímáni do zahraničí a významně se uplatnili v řadě vojenských konfliktů v různých částech Evropy, mimo jiné i v bojích proti Turkům (TRESP 2004). Vojenskému podnikání v roli hejtmanů či velitelů se věnovali také četní příslušníci nižší nobility, najdeme však mezi nimi i členy panského stavu (JUOK 2005; 2005a). Teritorium Čech a Moravy bylo také v pohusitském období, zejména v období interregna v letech 1439 až 1453, zmítáno řadou lokálních konfliktů, z nichž řada zasahovala i do okolních zemí, zejména Rakous a Uher (HOSÁK 1958; DŘÍMAL 1965; 1966). Vlastní vojenskou hotovostí tak disponovala řada příslušníků vyšší i nižší šlechty. Bojové družiny tvořené vlastními služebníky a poddanými doplňovali podle potřeby najímání žoldnéri a v případě bohatších pánů i další šlechtické osoby z okruhu jejich klientely či spojenců. Vznikaly tak poměrně početné ozbrojené jednotky čítající až stovky jízdních a pěších bojovníků, které pro daného velitele (hejtmana) představovaly jistý vojensko-mocenský kapitál, který byl schopen uplatnit pro své vlastní mocenské a politické zájmy či je za úplatu (žold) poskytnout dalším osobám.

1. Nejstarší dějiny hradu Světlova

Vznik hradu Starého Světlova, jenž leží ve střední části Vizovické vrchoviny, je spojen s působením významného českomoravského panského rodu pánů ze Šternberka (JANIŠ – VRLA 2018a; POKLUDA 2000). Starý Světlov, respektive Světlov (přívlastek Starý obdržel až v závěru své existence, kdy byl zbudován hrad Nový Světlov, který tak jeho název převzal) se poprvé připomíná v roce 1360, kdy jako zemskodesko-

Abstract:

Manufacturing of fabrics brought also the need for their dyeing and decoration. This need gave origin to a narrow specialisation – dyeing craft. In the town of Rožnov pod Radhoštěm, this professional craft began to develop around the middle of the 18th century with the advent of dyers Bayer from the town of Valašské Meziříčí. The craft of dyeing was in increasing demand and reached the peak of its prosperity during the 19th century, up to 1870s and 1880s. During this period there were two families of dyers – Bayers and Paschkas, then around the middle of the century also dyer Martin Janík. Under the influence of changes brought about by the general increase of industrialisation in the second half of the 19th century, the craft of dyeing declined. At the end of the century there remained only one dyer in Rožnov pod Radhoštěm – master dyer Alois Černochoch and his son Josef, who were continuing in the footsteps of the family Bayer.

The topic of Rožnov dyers has not yet been researched and processed with any complexity. The introduction to the paper mentions articles dealing with Rožnov dyers published in regional and professional magazines as well as other activities linked to trades and crafts in Moravian Wallachia. Through an extensive and demanding excerption work in archives followed by an analysis of the researched data, an information base was created which follows the inter-generation mobility and professional activities of Rožnov dyers. The results are structured by the dyers families, Bayers, Paschkas, Janíks and Černochochs, the last dyers in Rožnov pod Radhoštěm. The paper presents a coherent view of the working of the dyeing trade in the chosen place in the timeframe from the middle of the 18th century until the 1930s.

Keywords:

Wallachian Open Air Museum, Rožnov pod Radhoštěm, Moravian Wallachia, dyeing trade, indigo blue-dyeing, Bayer, Paschka, Janík, Černochoch

Úvod

Barvířství v českých zemích dosahovalo největšího rozkvětu během 19. století. Stejně tak tomu bylo na Valašsku a v jeho okolních oblastech. Barvířští mistři barvili a potiskovali látky např. ve Vsetíně, ve Valašském Meziříčí, v Rožnově pod Radhoštěm, v Novém Hrozenkově, ve Valašských Kloboukách, v blízkém Frenštátě pod Radhoštěm i v jiných místech Novojičínska a v dalších lokalitách severovýchodní a střední Moravy. V podhorském městečku Rožnově mělo barvířské řemeslo mnohaletou tradici. Záznamy o barvířích nalezneme v archivních pramenech, v církevních, státních i obecních evidenčních knihách, zejména v matrikách, v rektifikačních aktech, v gruntovních knihách, ve sčítacích operátech, v živnostenských evidencích, v pozůstalostních spisech, v kronikách apod. Přestože původní záměr výzkumu byl směřován na období 19. století, kdy byla činnost v oboru barvířství modrotisku v Rožnově nejintenzivnější, informace zjištěné studiem archivních pramenů jej posunuly hlouběji do minulosti. Spodní časová hranice se posunula do období kolem poloviny 18. století, v němž byly zjištěny nejstarší zmínky o barvířích v Rožnově a horní přesahuje do 30. let 20. století, kdy skončila výroba modrotisku v poslední rožnovské barvířské dílně. Výzkum tematicky navazuje na předchozí průzkum výskytu modrotiskových forem rožnovských barvířů v muzejních sbírkách jiných muzeí v Čechách a na Moravě¹,

Rožnovští barvíři

/ Dyers of Rožnov

Helena Cviklová

Kamenošochař Jindřich Náplava z Buchlovic a jeho dílo

Stone sculptor Jindřich Náplava from Buchlovice and his work

Aleš Naňák

Abstract:

The paper is based on the preserved archival documents as well as field research, and maps the history of the workshop of the stone sculptor Jindřich Náplava from Buchlovice. It is documented that he was active between 1884 and 1899, while working together with another master stonemason from Buchlovice, Ludvík Kozák. The work is not limited only to describing the recognised work of the author but also attempts, based on the knowledge of the period, to establish the personality of Náplava in a wider socio-cultural context. It also touches on the topic of the authorship of the Buchlovice cornerstone for the National Theatre.

Keywords:

Small sacral architecture, stonemason, stone sculptor, stone cross, field cross, Jindřich Náplava, Ludvík Kozák, Buchlovice, cornerstone, the National Theatre in Prague

Jméno kamenického mistra Jindřicha Náplavy je dnes v Buchlovicích téměř zapomenuto. A není divu, v jeho rodišti se po něm dochovala pouze jedna kamenná památka. Nicméně v širším okolí jich najdeme více, a to i na slovenské straně hranic. Všechny se vyznačují kvalitním řemeslným zpracováním i dobrou volbou materiálu. Náplava však nebyl jen zdatný sochař a kameník. Díky archivním pramenům dokážeme částečně zrekonstruovat i jeho působení v dalších oblastech podnikání i v rámci veřejného života. Tyto poznatky pak cenným způsobem rozšiřují naše povědomí o podobných dílnách v daném regionu a daném období.¹

Jindřich Náplava se narodil 15. července 1845 na čísle popisném 74 v Buchlovicích jako syn čtvrtníka Josefa Náplavy a jeho ženy Anny, rozené Zapletalové (MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11447, 117). V sedmi letech přišel o otce (MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11463, 279)² a roku 1857 udává sčítací arch (MZA Brno, SOkA Uherské Hradiště, OkÚ Uh. Brod, Sčítání lidu, inv. č. 898, kar. 2035), že jejich domácnost vedla matka, které byly k ruce krom Jindřicha další tři děti: Anna, narozená 10. září 1835, Antonie, narozená 3. června 1838 a Josef, narozený 3. dubna 1843 (MZA Brno, E 67, Sběrka matrik, inv. č. 11447, 7, 34 a 88). Zřejmě v souvislosti s vojenskou službou odešel Jindřich Náplava do okolí Olomouce, kde 16. října 1869 uzavírá v chrámu Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku sňatek s Marianou Dokoupilovou, sedmadvacetiletou vdovou po Janu Dokoupilovi, majiteli hospody v Droždíně (ZA Opava, Sběrka matrik, inv. č. 8276, 199). V době sňatku je Náplava psán jako „rezervník a kameník“ a on i nevěsta jsou uváděni na čísle popisném 16, což napovídá, že Náplava se již nějaký čas před sňatkem v Droždíně zdržoval. Nicméně krátce nato se Náplava se svou ženou a nevlastním synem Adolfem přemístil do domovských Buchlovic, kde jsou v rámci sčítání lidu k 31. 12. 1869 zapsáni na usedlosti číslo popisné 53 a Náplava je uváděn jako „kamenický pomocník“ s poznámkou „dovolená od Genie Olmütz“ (MZA Brno, SOkA Uherské Hradiště, OkÚ Uh. Brod, Sčítání lidu, inv. č. 935, kar. 2084).³

Z poznámky, že na přelomu let 1869 a 1870 je Náplava psán jako kamenický pomocník, je zřejmé, že v tuto dobu nepracoval samostatně, nýbrž pod některým z již

Velká válka na malém městě – uprchlíci v Kroměříži v letech 1914–1918

The Great War in a Small Town – Refugees in the town of Kroměříž between the Years 1914 and 1918

Martina Šlancarová

Abstract:

In her study, the authoress focuses on the fates of refugees from various parts of the Austria-Hungarian Empire, who, due to the war and movement of front lines during the First World War (1914-1918) came to the central Moravian town of Kroměříž. These were the inhabitants of Eastern Galicia and Bukovina – Jews, Poles and Ukrainians, as well as the inhabitants of the southern slopes of the Alps – the empire Italians, Slovenians and Croats. The fates of these evacuees are not known to the wide public; the authoress used period sources, newspapers and foreign literature. The study concentrates in detail on the activities of the Educational Institute for the students of Italian and Croatian nationalities, which moved to Kroměříž, including the pedagogical staff and nuns, from Trieste. It mostly used the building of German Secondary School (currently Academy of Justice).

Keywords:

the First World War, Austria-Hungary, evacuees, the town of Kroměříž

První světová válka ovlivnila každodenní život obyvatelstva jak ve frontových oblastech, tak v zázemí. Jednotlivá města a obce se s válečným nedostatkem a komplikacemi s tím souvisejícími vyrovnávala různým způsobem. Velkou roli hrála poloha lokality a její charakter. Základnou hospodářství střední Moravy, včetně Kroměříže a okolí, bylo zemědělství, které poskytovalo obživu třetině obyvatel ve městě a většině obyvatel v obcích. To situaci ulehčovalo, tedy alespoň zpočátku. Vlivem válečného hospodářství se potravin však brzy nedostávalo a rekvizice dobytka a koní ovlivnila průběh zemědělských prací, stejně tak jako nedostatek pracovních sil, protože muži byli postupně odváděni na frontu.

Poklidný kolorit města byl narušen již tragickými událostmi sarajevského atentátu. Tíživou situací se na svém zasedání zabýval také obecní výbor (SOkA Kroměříž, fond AMK, inv. č. 1131).¹ „V neděli dne 28. 6. 1914 rozletěla se celou naší říší hrozná zpráva, že Jeho císařská a Královská Výsost, nejjasnější pan arcivévoda a následník trůnu František Ferdinand a Jeho jasná choť, vévodkyně z Hohenbergu, stali se obětí zločinného vražedného útoku. Tato zpráva otřásla celou naší říší a vyvolala úžas v celém světě a rovněž i v městě našem, kteří máme Jeho císaře a krále. Výsost od roku 1908 v živé paměti...“

Život ve městě významně ovlivňovala armáda – tradice vojenských jednotek sahá v Kroměříži až do počátku 18. století. Nejvýznamnější a nejstarší z kroměřížských jednotek byl c. k. pěší pluk č. 3 arcivévody Karla. Vojáci pěšího pluku č. 3 byli v srpnu 1914 určeni k bojům na srbské i východní frontě a nakonec se od roku 1915 účastnili i bojů v Itálii. Po vyhlášení války a všeobecné mobilizace z Kroměříže tak tisíce vojáků odjždělo na frontu.² Na počátku první světové války byl zeměbranceký pěší pluk č. 25 přeložen do rakouského St. Pölten. Tato jednotka bojovala hlavně v Haliči, kde byla v roce 1916 zdecimována ruskými jednotkami za velké letní ofenzivy generála Brusilova. Na jaře 1917 byla přejmenována na 25. střelecký pluk a následně převelelena do Itálie, kde se její příslušníci účastnili bojů na Piavě (obr. 1).

Kroměříž se za války také stala nemocničním městem a součástí kasáren byl od roku 1915 areál barákové nemocnice (obr. 2). Kromě českého gymnázia vojsko zabralo všechny školy a zřídilo zde provizorní vojenské nemocnice. Nemocnice